

dossier

OVERBEVOLKING

DE ZEVEN MILJARD VOORBIJ

Op deze pagina staan 4.290 mensen grafisch afgebeeld. Als je 1.631.702 van deze pagina's naast elkaar legt heb je een beeld van de totale wereldbevolking. Kijk eens op www.7billionworld.com voor een nog meer verhelderend beeld.

INHOUD

2 Zullen we ooit met te veel mensen zijn?

6 De meter loopt razendsnel op

Interview met Etienne Vermeersch

10 "De groei van de wereldbevolking moet ons niet tot wanhoop drijven"

Interview met Gerard Govers

12 Overbevolking, een kwestie van geloof?

16 Oplossingen voor overbevolking

19 Helft van Vlamingen wil twee kinderen

22 (Kunnen) kiezen voor kinderen in een overvolle wereld

Interview met Marleen Temmerman

UITNEEM-
BARE
KATERN
24 PAGINA'S

Zullen we ooit met te veel mensen zijn?

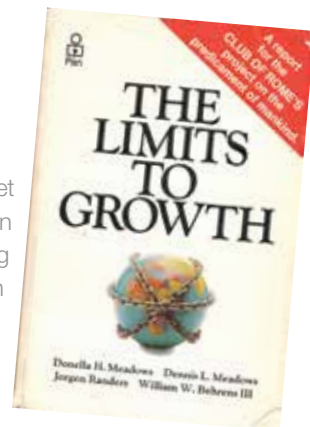

Malthus zag in de 18de eeuw het aantal mensen al spectaculair stijgen en was ervan overtuigd dat de spanning tussen de bevolkingsgroei en de aanwezigheid van voedsel en grondstoffen op termijn onhoudbaar zou zijn.

De wereldbevolking kende vanaf het midden van de 18de eeuw een spectaculaire groei. Voor die tijd was er nauwelijks sprake van bevolkingsgroei. Geboorte- en sterftcijfers hielden elkaar doorgaans in evenwicht. Een eerste, relatief kleine bevolkingsexplosie deed zich voor in Europa en Noord-Amerika in de 19de en het begin van de 20ste eeuw. Daarna volgde een veel indrukwekkendere bevolkingstoename in Afrika, Latijns-Amerika en Zuid-Azië. Vooral de ontwikkelingslanden zagen hun bevolkingsaantallen fors de hoogte ingaan. Rond 1900 woonden er ongeveer een miljard mensen in ontwikkelingslanden, een eeuw later waren dat er al 5 miljard. Momenteel zitten we wereldwijd al over de 7 miljard. Is deze situatie houdbaar?

Veerle Cannoot

Bron: Jan Van Bavel, "De wereldbevolkingsexplosie en duurzame ontwikkeling: een veldoverzicht"

Een mijlpaal in het hedendaagse denken over de overbevolking was het rapport van de Club van Rome: *Grenzen aan de groei* (1972).

Thomas Malthus, een Brits wetenschapper, trok rond het einde van de 18de eeuw aan de alarmbel. Hij zag het aantal mensen spectaculair stijgen en was ervan overtuigd dat de spanning tussen de bevolkingsgroei en de aanwezigheid van voedsel en grondstoffen op termijn onhoudbaar zou zijn. In zijn bekendste publicatie, *An Essay on the Principle of Population*, voorspelt hij dat er

hongersnoden zullen uitbreken omdat de aarde niet voldoende voedsel zal kunnen blijven produceren om al haar bewoners van voedsel te voorzien.

Vooral de voortplantingsdrang in arme landen en bij de lagere sociale klassen was een doorn in het oog van Malthus. Hij geloofde stellig dat er moest ingegrepen worden om

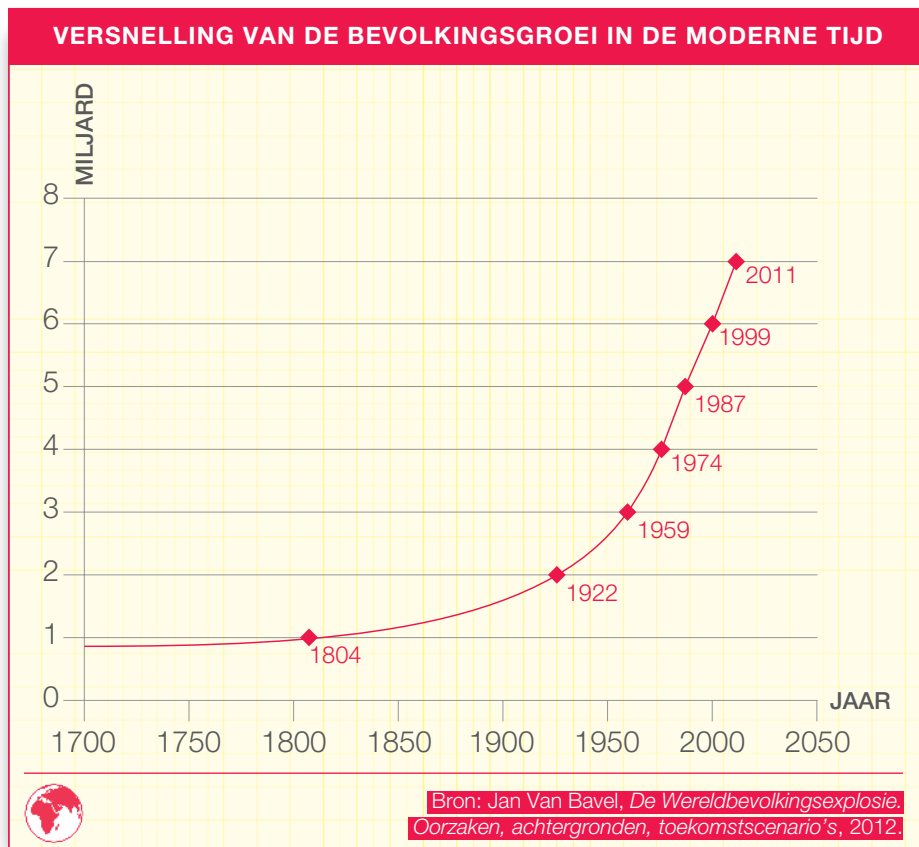
de bevolkingsgroei af te remmen. Indien de mens het geboortecijfer niet onder controle kon houden, zou het evenwicht zich automatisch op een andere manier herstellen: door een hoger sterftecijfer, als gevolg van hongersnood, ziekte en oorlog.

De Club van Rome

Een mijlpaal in het hedendaagse denken over de overbevolking was het rapport van de Club van Rome: *Grenzen aan de groei* uit 1972. Hierin wordt een duidelijk verband gelegd tussen de bevolkingstoename en de gevolgen voor het milieu. Waar Malthus nog focuste op het ontstaan van voedseltekorten, kijken de wetenschappers van de Club van Rome meer en meer naar de eindigheid van grondstoffen en energie en naar de aarde als eindig systeem. Het rapport voorspelt dat grondstofvoorraden en voedselvoorraden snel zullen slinken, waarna de aarde uitgeput en leeggeroofd zal achterblijven.

De Club van Rome is een vereniging die in 1968 werd opgericht door vooraanstaande denkers, met het doel na te denken over de toekomst van de mensheid en de planeet.

Critici meenden dat in deze scenario's niet genoeg rekening gehouden werd met de toename van de menselijke kennis en van de technologische mogelijkheden die veel - zo niet alle - problemen zouden kunnen oplossen.

Neomalthusianisme

Ook nu bestaan er nog een optimistische en een pessimistische visie op de effecten van de bevolkingsexplosie. En ook vandaag zijn het mensen die in de traditie van Malthus denken, de 'neomalthusianen', die door de meest donkere bril naar de toekomst kijken.

Vooraf het concept 'draagkracht van de aarde' vond zijn ingang in het debat rond overbevolking. Wanneer in een regio meer mensen wonen dan de draagkracht toelaat, wordt dan van overbevolking gesproken. Het aantal mensen is in dat geval onhoudbaar omdat de ecologische middelen om te overleven, uitgeput raken. Volgens deze visie kan de mens op termijn enkel de weg van de preventieve geboortebepaling inslaan. Als we ervoor kiezen om toe te kijken en niets te doen, zal het sterftcijfer immers stijgen door hongersnoden, rampen en oorlogen. Helemaal in lijn met het scenario dat Malthus al uitstippelde.

Neomalthusianen hebben wel veel meer oog voor de effecten van technologie dan Malthus zelf had. De voedselproductie bijvoorbeeld ligt nu per vierkante meter veel hoger dan Malthus ooit voor mogelijk had gehouden, doordat de productiviteit van de landbouw zo sterk gestegen is. Toch zijn ook de hedendaagse volgelingen van Malthus van mening dat er een bovengrens bestaat aan die stijgende productiviteit en aan de draagkracht van de aarde.

Technologie-optimisten

Technologie-optimisten bekijken de evolutie en de toekomst van mens en mensheid door een roze bril. Zij zijn ervan overtuigd dat innovatie en technologische vernieuwing op termijn alle problemen zullen oplossen. Tegenstanders noemen hen enigszins spottend *cornucopians* omdat ze geloven dat de mens de aarde kan transformeren in een 'hoorn des overvloeds' (*cornucopia* in het Engels).

Een belangrijke bron van inspiratie is het werk van de Deense econome Ester Boserup. Zij toont aan dat bevolkingsgroei en de toename

van de bevolkingdichtheid niet alleen negatieve gevolgen hebben, ook niet op lange termijn. Ze stelt ook op overtuigende wijze dat hongersnood meestal het gevolg is van politieke en economische factoren en veel minder met overbevolking te maken heeft.

Boserup haalt drie belangrijke elementen aan waar volgens haar veel te weinig aandacht aan besteed wordt door de neomalthusianen.

- Groeiende welvaart en technologische vooruitgang leiden op termijn tot geboortebepaling en zo tot een bevolkingsdaling, zoals dit in Europa het geval was.
- Een hogere bevolkingdichtheid kan ook positieve schaalvoordelen bieden, zoals we bijvoorbeeld zien in verstedelijkte gebieden.
- Bevolkingsgroei stimuleert technologische innovatie.

Toch blijft ook hier de vraag bestaan of de demografische en de economische groei de draagkracht van de aarde niet aan het overschrijden zijn. Zal er geen bovengrens

Neomalthusianen: Als we niets doen, zal het sterftcijfer stijgen door hongersnoden, rampen en oorlogen.

REKENKUNDIG VERSUS MEETKUNDIG

Het doemdenken van Malthus is gebaseerd op de overtuiging dat de bevolkingstoename meetkundig is en de voedselproductie rekenkundig stijgt.

Een meetkundige groei ziet er in een cijferreeks bijvoorbeeld als volgt uit:

2 – 4 – 8 – 16 – 32 – 64 – 128

Er wordt met andere woorden telkens vermenigvuldigd met een constante (hier x2)

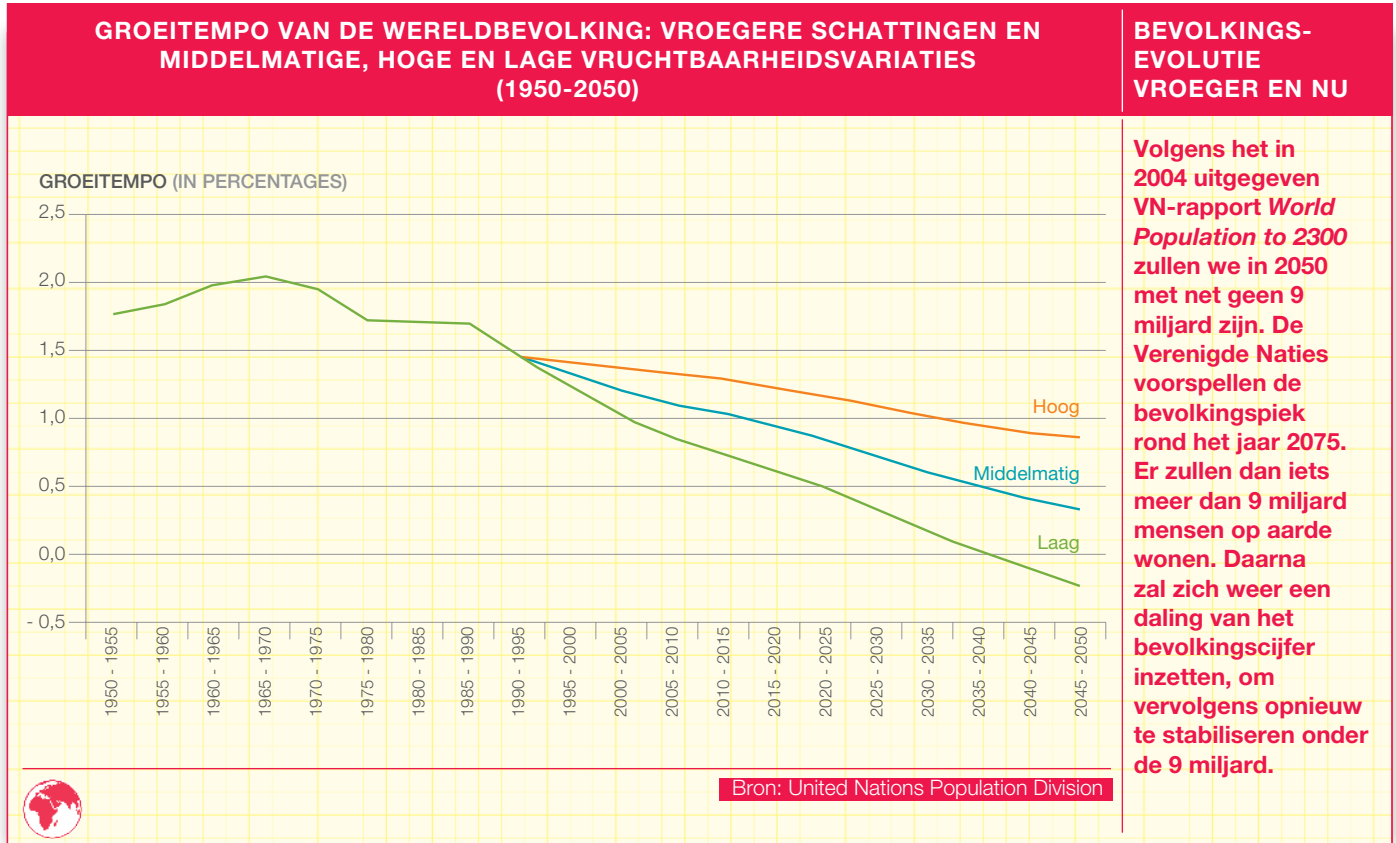
Een rekenkundige groei daarentegen ziet er bijvoorbeeld zo uit:

10 – 20 – 30 – 40 – 50 – 60 – 70 – 80

De toename gebeurt door telkens een constante op te tellen bij het vorige getal (hier +10)

Julian Simon, technologie-optimist: Hoe meer mensen, hoe meer creatieve hersenen.

bereikt worden? Is er geen *point of no return*? Want over de impact van de stijgende bevolking: de mogelijke uitputting van grondstoffen en de toenemende milieuvuiling, rept Boserup met geen woord.

Ook de Amerikaanse econoom Julian Simon is een belangrijke vertegenwoordiger van de technologie-optimisten. Hij benadrukt dat er weliswaar crisissen zijn op korte termijn, maar dat die net de basis vormen van nieuwe oplossingen. Voor hem is de menselijke creativiteit het ultieme wapen van de mens in de strijd tegen al wat hem bedreigt. Hoe meer mensen, hoe meer creatieve hersenen.

Bio-diversiteit

De kritiek op deze wel zeer rooskleurige visie van Simon loog er niet om. Er werd

hem niet alleen verweten geen oog te hebben voor de eindigheid van bepaalde grondstoffen, hij werd er vooral van beschuldigd geen rekening te houden met het belang van biodiversiteit. Die kritiek kwam onder andere van Vaclav Smil, een Canadees geograaf. Smil meent dat de aarde wel 9 miljard mensen moet kunnen dragen en 9 miljard monden moet kunnen voeden, maar enkel als er snel enkele drastische maatregelen genomen worden. Volgens Smil moeten die ingrepen zich op drie vlakken situeren: landbouwtechnologisch, maatschappelijk en demografisch.

Voor de landbouw mikt Smil vooral op een verhoging van de efficiëntie van de voedselproductie; meer produceren op eenzelfde oppervlakte. Maatschappelijk ziet hij een verandering van de westerse landbouwpo-

litiek en van consumptiepatronen als een belangrijke evolutie en demografisch vindt hij een verdere geboortebeperving noodzakelijk.

Breekpunt

Theoretisch gesproken hebben de neomalthusianen ook vandaag nog een sterk punt. De bevolking kan niet tot in het oneindige blijven groeien. Prognoses geven ook aan dat de bevolkingstoename de komende decennia systematisch minder groot zal zijn, maar wanneer bereikt de aarde haar breekpunt? Hoeveel is te veel? Welke levensstijl kunnen we aanhouden als we richting 9 miljard mensen evolueren? En hoe elastisch is de draagkracht van de aarde?

De meter loopt razendsnel op

Interview met Etienne Vermeersch

foto © Isabelle Pateer - Otherweyes

Etienne Vermeersch

Op een vrijdagmiddag volgen we Etienne Vermeersch naar zijn bureau. Onderweg moeten we opletten dat we niet struikelen. Overal staan dozen vol papier. De filosoof, ethicus, scepticus en opiniemaker is aan het opruimen. Daardoor creëer je eerst chaos, zegt hij verontschuldigend. Ook het bureau is met boeken en papier overladen. Dé plaats bij uitstek om het over onze steeds voller wordende planeet te hebben. Al van zijn 18 jaar is professor-emeritus Vermeersch (79) er radicaal van overtuigd dat de overbevolking een probleem is. Hij handelde consequent en bleef, in samenspraak met zijn partner, bewust kinderloos. Maar mensen kunnen volgens hem evengoed beslissen om één of maximum twee kinderen te hebben. Een tienkoppige kroost raadt hij echter af.

Liza Janssens

De komende twintig à dertig jaar zal de wereldbevolking nog sterk toenemen.

de meeste landen de vruchtbaarheid per vrouw begint te dalen. Niger is een uitschieter met zeven kinderen per vrouw. Maar zelfs als de vruchtbaarheid ook daar begint te dalen, blijft de aangroei er een feit. Het grootste gedeelte van de bevolking in Niger is immers jonger dan dertig jaar. Dat wil zeggen dat het aantal vrouwen dat in zijn vruchtbare periode komt, zal stijgen. Zelfs als al die vrouwen in plaats van vier maar twee kinderen hebben, brengen ze samen meer kinderen ter wereld omdat ze zo talrijk zijn. De komende twintig à dertig jaar zal de wereldbevolking dus nog sterk toenemen.”

Gevaar van de overbevolking

Voor Vermeersch is de aangroei van de wereldbevolking problematisch. “De aarde en haar grondstoffen zijn eindig. Bovendien verwoest de mens het milieu terwijl hij zich ontplooit: bossen worden gekapt, savannes volgebouwd, zeeën leeggevestigd... Naarmate de mens in grotere aantallen aanwezig is, heeft hij een grotere greep op de aarde. Maar zelfs bij een bevolkingsaantal dat gelijk blijft, neemt de omvang van wat hij gebruikt en verbruikt steeds toe. Langzamerhand ontstaat er immers een evolutie naar een steeds grotere welvaart, ook in de arme landen. Momenteel verbruikt één Europe-

Catastrofale groei

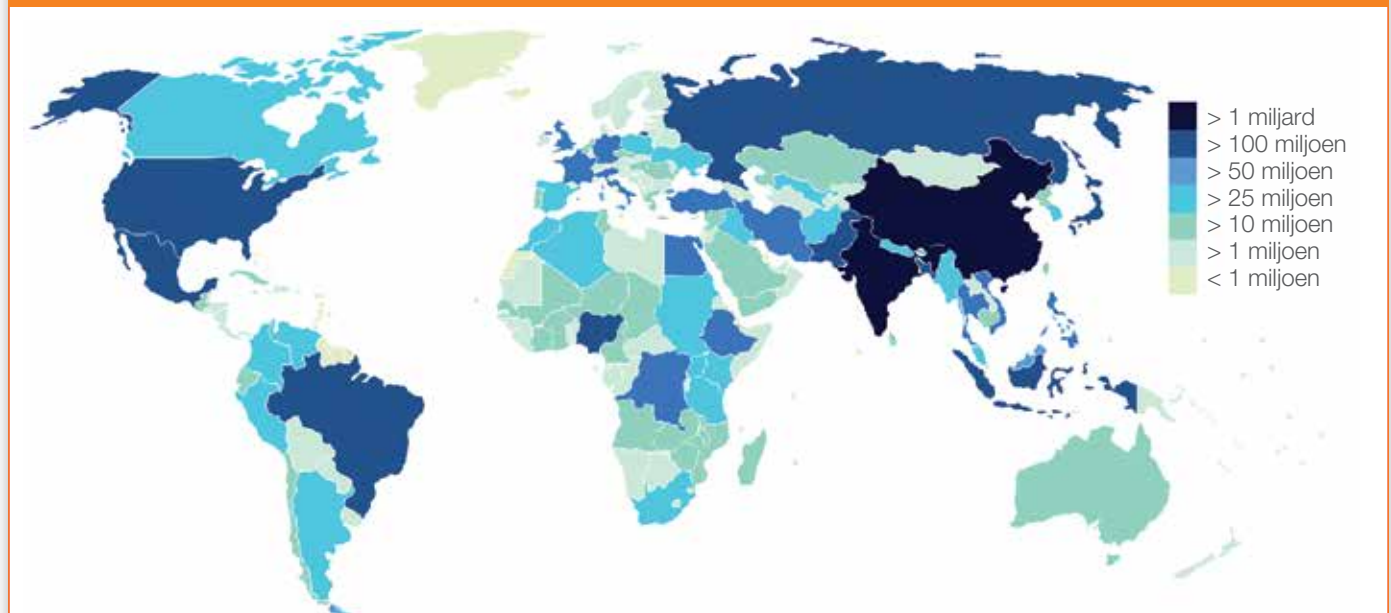
Op www.worldometers.info toont Etienne Vermeersch hoe snel de bevolking aangroeit. De meter loopt razendsnel op! “In sommige landen is het catastrofaal”, zegt hij. “Zo wonen er in Nigeria 170 miljoen mensen. Het vruchtbaarheidscijfer bedraagt er 5,38 kinderen per vrouw. Dat is onvoorstelbaar hoog. In België zitten we aan 1,65 kinderen per vrouw. Een hoog vruchtbaarheidscijfer heeft echter verregaande gevolgen. Krijgen vrouwen meer dan twee kinderen, dan groeit immers de bevolking.

Er is een vuistregel om te berekenen hoe snel een bevolking van een land zal verdubbelen: deel 75 door het percentage van de bevolkingsgroei van dat land, de uitkomst is het aantal jaren dat het zal duren totdat de bevolking is verdubbeld. In het geval van Nigeria bedraagt de bevolkingsgroei 2,535 procent. 75 gedeeld door 2,5 is 30. Dus in 2043 zijn ze in Nigeria met 340 miljoen.”

Dalende fertilititeit

“Er is echter hoop: de snelheid waarmee de bevolking aangroeit, daalt. Dat komt doordat in

WERELDBEVOLKING

Bron: Wikipedia, en.wikipedia.org/wiki/File:World_population.svg, laatste update: 2008

“

Je hebt niet veel jongeren, maar vooral goed opgeleide mensen nodig om de ouderen te onderhouden.

”

aan ongeveer zoveel als twintig Afrikanen. Maar als die twintig Afrikanen ons niveau van welvaart bereiken, gaan zij twintig keer meer verbruiken. Stel dat zij ook nog eens veel talrijker worden, dan is dat nog eens maal zoveel meer.”

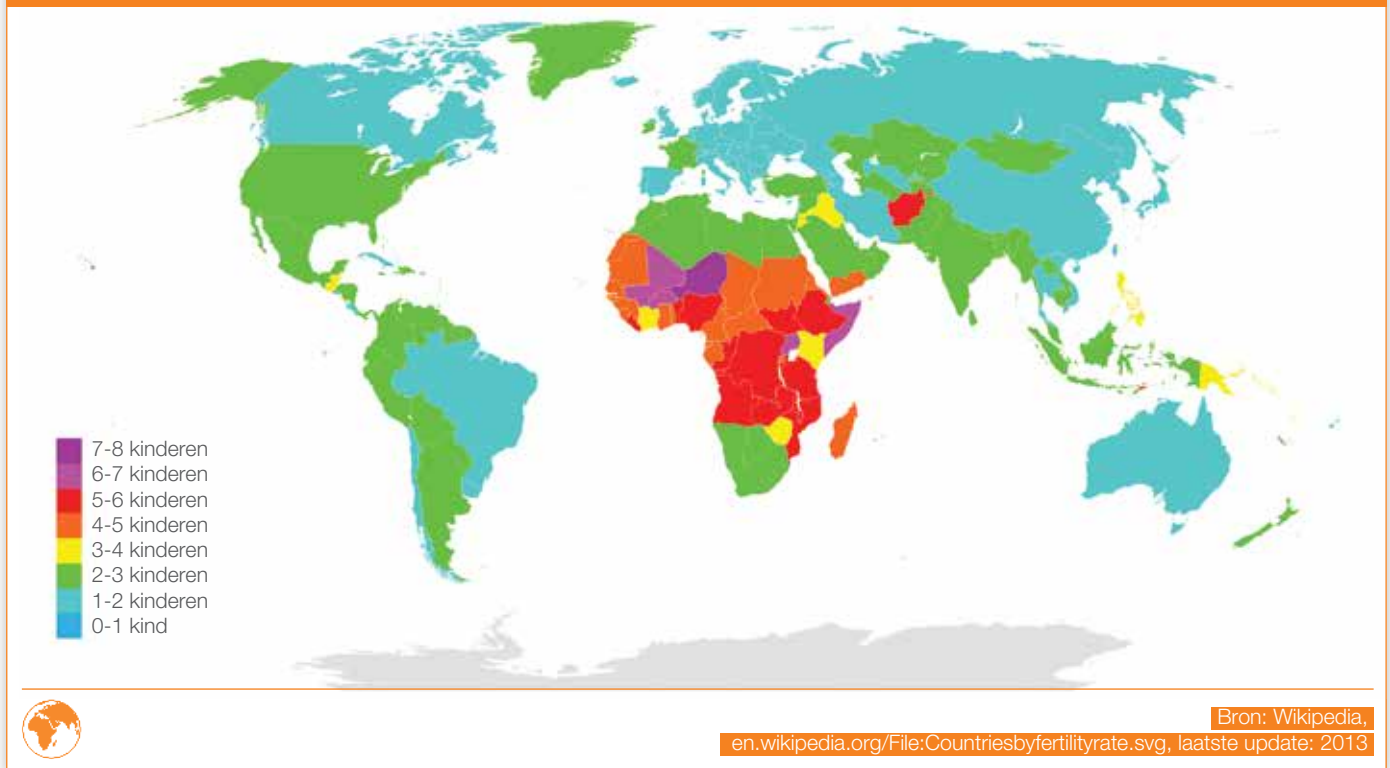
Ethisch of ecologisch dilemma

“Vanuit het gelijkheidsprincipe moet iedereen op hetzelfde welvaartsniveau kunnen leven, maar dat vormt een ecologische catastrofe. Staan we dit dus niet toe, dan handhaven we een ongelijkheid en kunnen we spreken van een ethische catastrofe.” Om uit dit dilemma te geraken is het volgens Vermeersch noodzakelijk om “een bevolkingsdaling proberen teweeg te brengen, zodat het verbruik minder stijgt. Daarnaast moeten we het welvaartsmodel van het Westen omvormen tot een model waarin er minder wordt verbruikt. We kunnen dit via internationale verdragen die beperkingen opleggen aan bepaalde types van verbruik, zoals de Kyotonormen.” (nvd: normen voor een verminderde uitstoot van broeikasgassen)

Demografische transitie

Demografen opperen dat wanneer de welvaart stijgt, het geboortecijfer na verloop van tijd zal dalen. Deze evolutie kan je zien in de westerse landen. Men noemt dit de demografische transitie. Volgens Vermeersch is het echter moeilijk om dit als een algemene wet te gaan beschouwen. “Er zijn immers lokale factoren die ook een rol spelen, zoals levensbeschouwing, lokale cultuur... Een mooi voorbeeld hiervan is het verschil tussen België en Nederland. Even voor 1900 was het bevolkingsaantal van beide landen ongeveer gelijk. Maar hoewel de welvaart van België en Nederland vergelijkbaar is, is de bevolking van Nederland aanzienlijk meer gestegen. In België gaan we naar de elf miljoen, maar de Nederlanders zitten boven de vijftien miljoen. Ingrijpen via een politiek die de geboortes regelt, is bovendien efficiënter dan het wachten op de stijgende welvaart. Stel dat je de welvaart in Ethiopië wilt verhogen, met zo'n immense bevolking. Begin daar eens aan! Onderwijs voorzien voor één miljoen kinderen is goedkoper dan voor tien miljoen kinderen.”

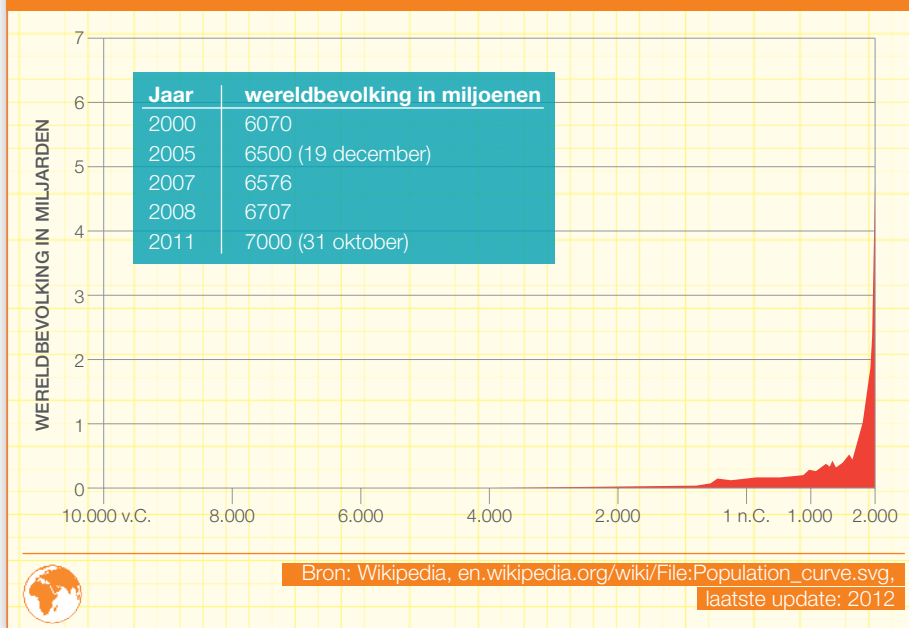
VRUCHTBAARHEIDSCIJFER PER LAND

WERELDBEVOLKINGSCURVE

Geboorteregeling

Dat klinkt logisch, maar hoe pak je die geboorteregeling dan aan? Voor Vermeersch zijn er een aantal voorbeelden in de geschiedenis. “Op kop heb je China, met het eenkindbeleid. Hoewel dit een drastische politieke ingreep is met grote nadelen voor het individu, is het eindresultaat positief. Er zouden anders vandaag driehonderd miljoen meer Chinezen zijn die de snelle ontwikkeling van het land niet gekend zouden hebben. Een andere mogelijkheid is het invoeren van een abortuswet, zoals in 1948 in Japan. De eerstvolgende decennia registreerde men ongeveer één miljoen abortussen per jaar. In Taiwan gingen sociale werkers dan weer van deur tot deur om met vrouwen een gesprek te hebben over gezinsplanning en hen te overtuigen om anticonceptiemiddelen te gebruiken. Dat bleek een succesverhaal, want Taiwans geboortecijfer ligt zelfs iets lager dan dat van China. Een vergelijkbaar voorbeeld is de Indische deelstaat Kerala. Sinds de negentiende eeuw zetten ze daar in op goed onderwijs voor meisjes.” Deze laatste methode is voor Vermeersch de meest geschikte om op termijn het probleem aan te pakken. “Zo worden vrouwen zelfstandiger en beslissen ze voor zichzelf dat het beter is om minder kinderen te hebben. Al is het maar omdat ze ook graag gaan werken nadat ze gestudeerd hebben en beseffen dat dat niet gaat met tien kinderen.”

Vergrijzing

In het Westen heb je echter een ander probleem: de vergrijzing. Maar Vermeersch

ziet niet goed in waarom dit een probleem zou moeten zijn. “Wat kan je immers doen aan de hoge levensverwachting? De uitbreiding van de toegang tot euthanasie zou positief kunnen zijn voor mensen met bepaalde ziektes, zoals Alzheimer. Maar dat is maar een beperkte hulp, je kan de mensen ook niet gaan doodschieten. De beste weg is de welvaart zoveel mogelijk spreiden en ervoor zorgen dat men een appeltje tegen de dorst heeft om de zorgbehoevende ouderen een behoorlijk leven te laten leiden.” Demografen stellen daarom dat we net meer jeugd nodig hebben om die oudere bevolking te onderhouden. Dat is voor Vermeersch echter geen doorslaggevend argument om de bevolkingsgroei in te perken. “Een groot deel van die jongeren zou werkloos zijn en zijn steentje niet kunnen bijdragen. Dankzij de technologische ontwikkeling hebben we immers steeds minder werkende mensen nodig voor een grotere productiviteit en welvaart. Denk maar aan de enorme stijging van de productiviteit in de landbouw en de industrie. Je hebt dus niet veel jongeren, maar vooral goed opgeleide mensen nodig om de ouderen te onderhouden.”

De ogen van de panda

Etienne Vermeersch schreef in 1988 *De ogen van de panda*, een milieufilosofisch essay waarin de problematiek van overbevolking wordt besproken. Dit werk heeft hij bijna een kwarteeuw later opnieuw uitgegeven en, in een bijlage, getoetst aan de huidige gebeurtenissen en milieutheorieën. Daaruit blijkt dat zijn betoog nog steeds standhoudt en zijn argumenten aan kracht winnen.

De ogen van de panda.

Een kwarteeuw later

Etienne Vermeersch
Houtekiet, 2010
ISBN: 9789089241122

“De groei van de wereldbevolking moet ons niet tot wanhoop drijven”

Interview met Gerard Govers

Gerard Govers:
“100 procent van de toekomstige bevolkingsgroei is te wijten aan het feit dat we ouder worden.”

Gerard Govers

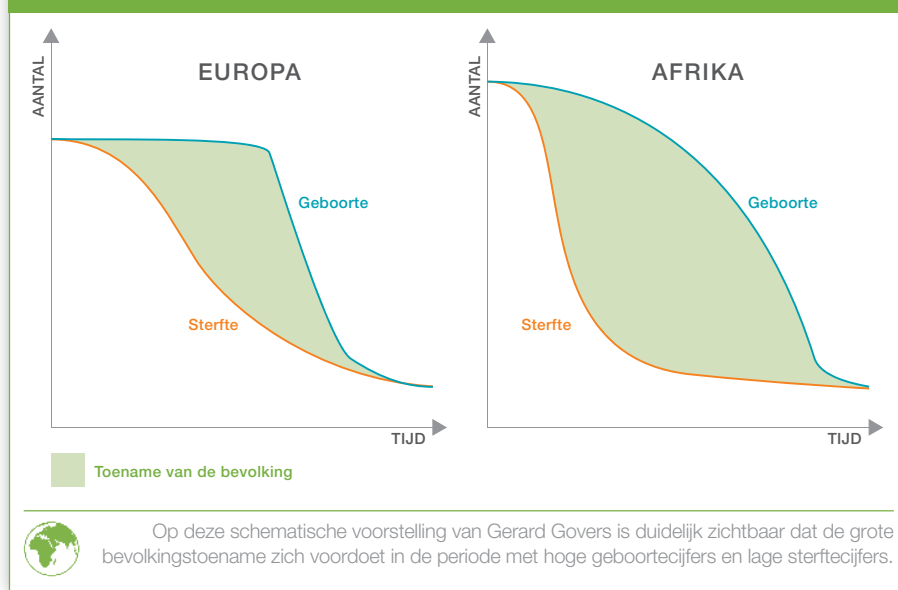
G

erard Govers voorziet heel wat uitdagingen voor de huidige en de toekomstige mens. Hoe zullen we de energie van de zon op een duurzame manier kunnen ‘oogsten’? Op welke manier pakken we de overbevissing van de oceanen aan? Kunnen we nieuwe technologische ontwikkelingen inzetten waar ze het meest nodig zijn? Maar over één ding moeten we ons niet te veel zorgen maken, zegt deze professor Geografie aan de KU Leuven en directeur van het Sustainable Earth Research Centre: de aangroei van de wereldbevolking. Daar komt toch sowieso een einde aan.

Veerle Cannoot

TOENAME VAN DE BEVOLKING IN EUROPA EN AFRIKA

“Ik geloof in alle oprechtheid niet dat voedselvoorziening een fundamenteel probleem zal vormen.”

“Het mechanisme achter de spectaculaire bevolkingsgroei van de voorbije 2 eeuwen is simpel. Rond 1800 begon de industriële revolutie en over een termijn van 70 à 100 jaar daalden de sterftcijfers in Europa enorm dankzij de technische, sociale en economische evoluties. De geboortecijfers daalden in eerste instantie niet. Dat gebeurde pas decennia later. De grote bevolkingsexplosie deed zich dus voor tijdens de periode dat de sterftcijfers al sterk gedaald waren en de geboortecijfers hoog bleven.”

Geboorte versus sterfte

“Iedereen, waar ook ter wereld, wil langer leven. Zodra er uitvindingen bestaan die mensenlevens kunnen redden, daalt het sterftcijfer direct. Geboortecijfers beginnen echter pas later te dalen omdat het kindertal wordt gestuurd door een complex geheel van culturele, sociale en economische factoren. Als kinderen bovendien eeuwenlang gediend hebben als arbeidskracht en levensverzekering dan verandert dat niet in een handomdraai. Culturele aanpassingen vragen nu eenmaal vrij veel tijd.”

“Wat zien we nu in Afrika? De sterftcijfers lagen hoger dan in Europa, maar ze dalen veel sneller, want de technologie wordt sneller ingevoerd en ook daar willen mensen langer leven. De geboortecijfers zijn langer hoog gebleven, maar nu dalen ze overall, behalve in één land: Niger. De evo-

lutie in Afrika is dus vergelijkbaar met die in Europa, maar omdat we in Afrika met hogere geboorte- en sterftcijfers beginnen en de sterftcijfers een snellere daling kennen dan de geboortecijfers, is de bevolkingstoename veel groter. Daarom is de bevolking in die ontwikkelingslanden zoveel sterker gestegen dan bij ons.” (zie grafiek)

2010: kinderpiek

“Met die gegevens in handen kan je dus niet vasthouden aan het scenario dat de wereldbevolking zal blijven stijgen. We hebben het punt bereikt waarop het bevolkingscijfer opnieuw zal stabiliseren. Waarschijnlijk gebeurt dit als we met 9 à 10 miljard mensen zijn, dat kan niemand met zekerheid zeggen. Het is wel belangrijk om te weten dat 100 procent van de toekomstige bevolkingsgroei te wijten is aan het feit dat we ouder worden. Het heeft niets meer te maken met een groeiend aantal kinderen. Die piek lag rond 2010. Vanaf nu begint het aantal kinderen te dalen. Niet spectaculair, maar het daalt. Dus in 2020 zullen er minder jonge kinderen op de wereld zijn dan vandaag en ik denk dat heel wat mensen zich dat niet goed realiseren. Er komt dus een einde aan die bevolkingsexplosie.”

Gerechtvaardigd optimisme

“Dat optimisme is gestoeld op naakte feiten, maar ik denk dat ook een aantal technologische ontwikkelingen een belangrijke rol zullen

spelen. De kennis en de culturele patronen, gelinkt aan het hebben van minder kinderen, verspreiden zich steeds sneller. Vaak hebben we daar een verkeerde kijk op. Zo denken we dat men in moslimlanden blijft vasthouden aan het traditionele idee van een grote kroost, want wij kijken naar de grote migrantengezinnen hier. Wel, in Marokko heeft een vrouw gemiddeld 2,3 kinderen. Wij vergeten immers dat migranten uit de meest achtergestelde gebieden van het Marokkaanse platteland komen, maar de gemiddelde Marokkaanse vrouw in Fez, Marrakech of Tanger woont. Vijf kinderen ziet zij helemaal niet zitten. Naarmate vrouwen meer zeggenschap hebben over hun eigen leven en een beter leven hebben, krijgen ze minder kinderen. Dat zie je overal ter wereld.”

Niet blind voor uitdagingen

“Er zijn natuurlijk wel serieuze knelpunten. We moeten onze kop ook niet in het zand steken. Er is niets behalve een massaal kernconflict dat ervoor kan zorgen dat de bevolking in 2050 onder de 8,5 miljard zal blijven. De 2 grootste problemen zijn energievoorziening en de uitstoot van broeikasgassen. Voor die uitstoot hebben we op dit ogenblik zelfs nog geen begin van een oplossing en op het vlak van energievoorziening denk ik dat we moeten inzetten op een hele resem technologieën die de zon als bron gebruiken. Dat is haalbaar, maar gigantisch moeilijk.”

OVERBEVOLKING

een kwestie van geloof?

Ook levensbeschouwelijke overtuigingen spelen een rol bij de groei van een bevolkingsgroep. We vroegen kenners van verschillende levensbeschouwingen naar de visies van deze levensbeschouwingen over reproductie, anticonceptie en overbevolking.

Julie Van Garsse

Danny Praet

Danny Praet, docent Geschiedenis van het Christendom en coördinator van het Centrum voor de Studie van Christelijke Tradities, Universiteit Gent. Secretaris van Babel: de Belgische associatie voor de studie van religies

Het **christendom** is te divers doorheen de tijd en doorheen de verschillende strekkingen (anglicaans, orthodox, katholiek, protestants...) om kort zijn positie te schetsen. In *Genesis* 1:28 en 22:17 is voortplanting een goddelijk gebod en een talrijk nageslacht een zegen. Deze ethiek is voor christenen in landen met een hoge kindersterfte en de familie als sociaal vangnet nog steeds 'natuurlijk'. Maar het Nieuwe Testament predikt de eindtijd en wijst huwelijk en voortplanting vaak af: *Mattheus* 19:12 prijst eunuchen voor het hemelrijk, *1 Cor.* 7 ziet huwelijk als middel tegen lust. De afwijzing van seksueel genot als doel op zich tekent kerkvaders zoals Augustinus en latere theologen.

Bart Desein

Bart Desein, professor Oosterse Talen en Culturen, Universiteit Gent

Volgens het **boeddhisme** wordt het leven na de dood verdergezet als gevolg van een mechanisch proces van karmische causaliteit, waarbij eenieder verantwoordelijk is voor het karmische resultaat van zijn/haar huidige leven. Overbevolking is bijgevolg een probleem dat zijn oplossing vindt in eenieders huidige leven: er door het bewandelen van de boeddhistische levensweg voor zorgen dat het persoonlijke aandeel 'leven' uiteindelijk niet langer gecontinueerd wordt.

Volgens het boeddhisme begint het leven bij de conceptie en is het doden van het leven een ernstig vergrijp. Abortus is derhalve moreel verwerpelijk – ook al wordt aanvaard dat de burgerlijke wetgeving uitzonderingsgevallen kan voorzien. Abortus neemt voorts de mogelijkheid weg dat dit

nieuwe leven zich boeddhistisch spiritueel ontwikkelt. Er wordt voorts aangenomen dat het trauma van de foetus er tot kan leiden dat een minder goede hergeboorte volgt dan deze die de foetus aanvankelijk ten deel zou vallen, wat de mogelijkheid dat dit nieuwe leven door het bewandelen van de boeddhistische levensweg de cyclus van wedergeboortes stopzet, uit- of afstelt.

Vanuit boeddhistisch oogpunt zijn er weinig bezwaren tegen anticonceptie. Sommige vormen van 'anticonceptie' – bijvoorbeeld het spiraaltje en de morning-afterpil – verhinderen dat een bevruchte eicel zich innestelt, eerder dan dat zij de bevruchting verhinderen. Gezien aangenomen wordt dat het leven begint bij de conceptie, zijn zij vanuit boeddhistisch oogpunt minder aangewezen dan bijvoorbeeld het condoom, anticonceptiepillen die de bevruchting verhinderen, sterilisatie of vasectomie.

De katholieke kerk erkent nu het probleem van overbevolking en zegt te pleiten voor een globale levenskwaliteit maar blijft abortus en contraceptie verwerpen: periodieke onthouding is de enige morele vorm van contraceptie (1995: encycliek *Evangelium Vitae* § 13). Orthodoxe en de meeste protestantse kerken aanvaarden contraceptie wel, maar het katholicisme blijft een antiseksuele micro-ethiek verkiezen boven een macro-analyse van de ecologische en economische impact van een onrealistische contraceptieleer.

Scholing e.d. bepalen of gelovigen die leer volgen, maar de gevolgen voor ontwikkelingslanden zijn bekend. Het interreligieuze *Weltethos*-project bespreekt het thema (vooral indirect), maar de katholieke kerk als instituut is nog steeds oorzaak en geen oplossing van het probleem.

www.csct.ugent.be
www.babel-religions.be

Mina Mangre

Mina Mangre, Hindoe Forum België vzw

Volgens de *Bhagavad Gita*, het meest bestudeerde geschrift in het **hindoeïsme**, zijn er 4 fasen in ons leven. Reproductie wordt aangeraden tijdens het gehuwde leven (20-50 jaar). Pas als men in staat is om kinderen geestelijk te verheffen en goede zorg te geven, kan men kinderen nemen. Geestelijk verheffen betekent: bijbrengen dat levende wezens eeuwige dienaars zijn van God en dat wij Hem gezamenlijk moeten dienen. Zo doet het kind later in zijn leven handelingen die iedereen ten goede komen.

De geestelijke evolutie, het doel van het leven, is gebaseerd op het ontzeggen van onnodig materieel genot. Door de vrouw te zien als potentiële moeder van zijn kinderen en niet als het medium om seksuele verlangens te bevredigen, is de man beter in staat om excessief genot te vermijden en zo geestelijk te vorderen.

Door onze Allerhoogste Vader wordt een hoeveelheid middelen toegewezen voor het materieel bestaan van het levend wezen zodat het zich meer kan verdiepen op geestelijke vooruitgang. Het hindoeïsme stelt dat er genoeg middelen zijn voor elk wezen dat geboren wordt. Als wij beseffen dat wij hier zijn om gezamenlijk God te dienen, hebben wij immers meer begrip voor elkaar en kijken we meer om naar de zorg voor elkaar. Daardoor is er een meer gelijkwaardige en eerlijke verdeling van de middelen en dan is er geen angst dat wij niet genoeg hebben.

Handelingen van buitenaf worden echter gewoonlijk als geweld ervaren daar ze indruisen tegen het verlangen van het individu. Effectiever is het aanzetten van het individu tot het maken van verantwoorde keuzes.

Gily Coene

foto © Marieleen Wynants

Gily Coene, docente in het kader van de Leerstoel Humanistiek aan de vakgroep Wijsbegeerte en Moraalwetenschappen en tevens verbonden aan het Centrum voor Ethiek en Humanisme en Rhea-Centrum voor Gender en Diversiteit van de Vrije Universiteit Brussel

Humanistische en **vrijzinnige** waarden sluiten aan bij de notie van seksuele en reproductieve rechten. Dit houdt in dat alle mensen, vrij van dwang en op een veilige wijze hun seksualiteit kunnen beleven en zelf kunnen beslissen of, wanneer, hoe en hoeveel kinderen zij wensen. Wel zijn er meningsverschillen onder vrijzinnigen over de mate waarin het hebben van kinderen in het algemeen (bijvoorbeeld door de bevolkingsdruk) of in specifieke omstandigheden (bijvoorbeeld bij een erfelijke aandoening) wenselijk of ethisch verantwoord is. Toegang tot geboorteplanning, en dus contraceptie, is een fundamenteel mensenrecht. Abortus behoort daar ook toe, al bestaan er meningsverschillen over de specifieke voorwaarden.

De toename van de bevolking wordt om diverse redenen als een probleem ervaren. Vandaag wordt vooral gewezen op de ecologische druk en de vrees voor een grotere schaarste van bestaansmiddelen.

Er zijn zeker wel verschillen in de wijze waarop vrijzinnig humanisten nadenken over de oorzaken en de aanpak van dit probleem. Geboorteplanning is belangrijk, maar betere toegang tot onderwijs en gelijke kansen voor meisjes en vrouwen en een goede toegankelijke basisgezondheidszorg zijn minstens even belangrijk. Op deze wijze worden de reële keuzevrijheid van meisjes en vrouwen en hun fundamentele mensenrechten gewaarborgd. Programma's van geboortebeperving worden immers vaak 'over de hoofden heen' gevoerd van kwetsbare bevolkingsgroepen. Een duurzame aanpak van de demografische druk vereist mijns inziens een globale visie op socio-economische en ecologische rechtvaardigheid, mensenrechten en dus ook gendergelijkheid.

Henri Rosenberg

Henri Rosenberg, professor Joods Recht, faculteit voor Vergelijkende Godsdienstwetenschappen Antwerpen

De **joodse wet** (*Halacha*) en de islamitische wet (*Shaaria*) zijn rechtstelsels die steunen op een goddelijk geïnspireerd oerboek. Zij regeren op dwingende wijze het individu en de gemeenschap en bestrijken alle takken van het wereldse recht. Ook over morele waarden, gedragingen en zelfs gevoelens, worden regels opgesteld ⁽¹⁾.

Geboorteregeling wordt in de joodse leer benaderd vanuit het Bijbelse gebod “weest vruchtbaar en vermenigvuldigt u” (*Genesis* 1:28), dat letterlijk wordt opgevat. Het gebod wordt echter als vervuld geacht van zodra een zoon en een dochter werden gebaard. De rabbinale rechtspraak aanvaardt vrijstelling van het gebod bij lichamelijke en geestelijke zwakten, in welk geval contraceptie toegestaan is. Een andere milderingsgrond kan gehaald worden uit het rabbinale verbod om tijdens hongersnood geslachtsbetrekkingen te hebben ⁽²⁾ (een soort onthoudingscontraceptie) ⁽³⁾.

De overbevolking valt echter niet onder deze vrijstellingen. Rabbinale wetgeleerden hebben weinig aandacht voor het probleem, nu *primo* het Bijbelse vermenigvuldigingsgebod zich niet richt tot niet-joden (die kunnen dus best voor de geboortebeperving instaan) en *secundo* is dat eerder het probleem van God, die zelf voor de passende oplossing zal zorgen.

⁽¹⁾ Rosenberg, Wordingsgeschiedenis van de Joodse Ethiek, *Acta Comparanda*, XIX (2008), FVG, p. 31-85.

⁽²⁾ *Rambam, Hilchos Taanis*, III:8. *Tur Shulchan Aruch*, OH, 574, 4.

⁽³⁾ H. Rosenberg, Joods Antwerpen verpaupert. Geen vis schenken, in *Forum*, nrs. 48 en 49, 12-18 maart 2004.

Gino Schallenberg

Gino Schallenberg, docent Arabistiek, Katholieke Universiteit Leuven

De **islam** kent geen celibaat. Een traditie van de profeet zegt dat het huwelijk de helft van het geloof is. De profeet beveelt de mens ook aan om zich te reproduceren. Islamitische rechtsgeleerden zijn echter van oordeel dat gezinnen het aantal kinderen mogen beperken wanneer de financiële toestand meer kinderen niet toelaat. Toch moeten, volgens sommige rechtsgeleerden, ook arme gezinnen proberen om 1 of 2 kinderen te hebben. Anders zouden ze twifelen aan de goddelijke voorzienigheid.

De islam staat contraceptie toe. De tijdgenoten van de profeet verklaarden dat ze *coïtus interruptus* toepasten. Naar analogie staan islamitische rechtsgeleerden ook andere vormen van contraceptie toe.

Om politieke redenen werd het probleem van overbevolking in de islamitische wereld

soms ontkend. Toen ayatollah Khomeini in 1979 aan de macht kwam, stelde hij het westers discours over de gevaren van overbevolking voor als een middel van het westers imperialisme om de sterke bevolkingstoename in de islamitische wereld tegen te gaan. Na de volkstelling van 1986 in Iran zag men echter in dat de verwachte economische groei de bevolkingsgroei niet bijhield. In de meeste islamitische landen wordt een grote bevolkingstoename toch als problematisch gezien, zelfs in de Golfstaten.

Na de volkstelling van 1986 in Iran startte de overheid geboortebeperingscampagnes. Andere islamitische landen volgden. In de islamitische wereld bestaat daar geen taboe over. Deze campagnes worden door de meeste islamitische rechtsgeleerden gesteund.

Oplossingen voor overbevolking

We zijn stilaan met te veel.

Is dat wel zo?

We moeten daar iets aan doen.

Kunnen we daar wel iets aan doen?!

Geboortebeperkingscampagnes.

Die taak is weggelegd voor anderen.

Onderwijs.

Eenkindpolitiek.

Vrouwenemancipatie.

Armoede aanpakken.

Toegang tot voorbehoedsmiddelen.

Zorgen dat je niet reïcarneert.

We stellen aan alle personen die in dit dossier aan het woord gelaten worden de vraag of overbevolking een probleem is en zo ja, welke oplossingen zij voorstellen.

Sarah Van Gaens

Etienne Vermeersch, filosoof, ethicus, scepticus en opiniemaker

“De meest geschikte methode om de bevolkingsgroei te beperken is het onderwijs van meisjes. Zo worden ze zelfstandiger en beslissen ze voor zichzelf dat het beter is om minder kinderen te hebben. Al is het maar omdat ze ook graag gaan werken nadat ze gestudeerd hebben en beseffen dat dat niet gaat met tien kinderen. Tenzij de bevolkingsgroei heel snel moet beperkt worden, dan is een eenkindpolitiek zoals in China doeltreffender.”

Gily Coene, docente in het kader van de Leerstoel Humanistiek aan de vakgroep Wijsbegeerte en Moraalwetenschappen en tevens verbonden aan het Centrum voor Ethiek en Humanisme en Rhea-Centrum voor Gender en Diversiteit van de VUB

“Er zijn zeker verschillen in de wijze waarop vrijzinnig humanisten nadenken over de oorzaken en de aanpak van dit probleem.

Een duurzame aanpak van de demografische druk vereist mijns inziens een globale visie op socio-economische en ecologische rechtvaardigheid, mensenrechten en gendergelijkheid.”

Kimberly, moeder van 4 kinderen

“Mensen moeten veel bewuster leven. We zijn te veel verwend en te veel gewend. Een mens staat niet meer genoeg stil bij de basis van alles.”

Gino Schallenbergh, docent Arabistiek, KU Leuven

“Om politieke redenen werd het probleem van overbevolking in de islamitische wereld soms ontkend. Na de volkstelling van 1986 in Iran startte de overheid toch met geboortebepercingscampagnes, andere islamitische landen volgden. Nu wordt in de meeste islamitische landen een grote bevol-

kingstoename wel als problematisch gezien. Deze campagnes worden door de meeste islamitische rechtsgeleerden gesteund.”

Marleen Temmerman, professor-gynaecologe en hoofd van het Departement voor Reproductieve Gezondheid en Onderzoek van de Wereldgezondheidsorganisatie

“Naar schatting zijn er zo'n 220 miljoen vrouwen op de wereld die niet zwanger willen worden omdat ze 'nog geen' of 'niet meer' kinderen wensen, maar om allerlei redenen geen toegang hebben tot voorbehoedsmiddelen. Het ter beschikking stellen van voorbehoedsmiddelen is dan ook een prioriteit vanuit een mensenrechten-, vrouwenrechten- en gezondheidsperspectief, maar draagt ook bij tot het verminderen van de overbevolking, en tot het verbeteren van de economie en de ecologie. Het gebruik van voorbehoedsmiddelen moet wel een vrije keuze blijven van de vrouw. In dat licht is het initiatief *Family Planning 2020* gelanceerd, een initiatief van de Britse overheid, de Verenigde Naties en de *Bill en Melinda Gates Stichting*, waarbij de wereld opgeroepen werd om *family planning* terug hoog op de agenda te zetten. De Wereldgezondheidsorganisatie is daarbij één van de *pushers*. Het doel is om tegen 2020 het aantal vrouwen dat op zoek is naar voorbehoedsmiddelen te halveren.”

Oplossingen voor overbevolking

Henri Rosenberg, professor Joods Recht, faculteit voor Vergelijkende Godsdienstwetenschappen Antwerpen

“Rabbinale wetgeleerden hebben weinig aandacht voor het probleem, want zij vinden dat 1) het Bijbelse vermenigvuldigingsgebod zich niet richt tot niet-joden (zij kunnen dus best voor de geboortebeperking instaan) en 2) dit eerder het probleem van God is, die zelf wel voor de passende oplossing zal zorgen.”

Hendrik, koos bewust om geen kinderen te hebben

“We hebben vandaag al een probleem. Zeven miljard mensen kunnen niet gevoed worden zoals westerlingen dat doen. Maximum anderhalf kind per koppel opleggen op wereldniveau, is een oplossing. Je kan dat echter niet doen in een democratie. Bovendien gaat dat zo in tegen de natuur van mensen dat het niet realistisch is. Mensen staan niet stil bij de gevolgen op lange termijn. Nadenken over wat er over honderd jaar gebeurt, zit niet in onze genen.”

*Hendrik wil liever niet op de foto.

Danny Praet, docent Geschiedenis van het Christendom en coördinator van het Centrum voor de Studie van Christelijke Tradities, UGent. Secretaris van Babel: de Belgische associatie voor de studie van religies

“De katholieke kerk erkent het probleem van overbevolking en zegt te pleiten voor een globale levenskwaliteit maar blijft abortus en contraceptie verwerpen: periodieke onthouding is de enige morele vorm van contraceptie. Orthodoxe en de meeste protestantse kerken aanvaarden contraceptie wel.”

Gerard Govers, professor Geografie aan de KU Leuven en directeur van het Sustainable Earth Research Centre

“Tegen 2050 stopt de groei van de wereldbevolking, maar wie het aantal geboortes wil beperken moet vooral geen geld geven aan vrouwen om zich te laten steriliseren. Alle studies wijzen uit dat dwang niet werkt. Wat werkt wel? Vrouwen meer zeggenschap geven over hun leven. Scholing van vrouwen is dus de essentiële factor. Als je aan de ene kant het kindertal zet en aan de andere kant armoede plus gebrek aan scholing, dan is de redenering van de

neo-malthusianen dat het hoge kindertal leidt tot armoede en gebrek aan scholing. Dat is gewoon onzin. Arme mensen met gebrek aan scholing, die kopen veel kinderen. En veel kinderen leidt misschien ook weer tot armoede. Maar de kern van de zaak is dat armoede het begin is van het verhaal, de oorzaak. Niet het gevolg.”

Bart Desein, professor Oosterse Talen en Culturen, UGent

“Vanuit de boeddhistische filosofie gezien is overbevolking een probleem dat zijn oplossing vindt in eenieders huidige leven: er door het bewandelen van de boeddhistische levensweg voor zorgen dat het leven na de dood niet verdergezet wordt.”

Mina Mangre, Hindoe Forum België vzw

“In het hindoeïsme worden handelingen van buitenaf gewoonlijk als geweld ervaren daar ze indruisen tegen het verlangen van het individu. Daarom is het volgens deze levensbeschouwing effectiever om het individu aan te zetten tot het maken van verantwoorde keuzes.”

In moderne samenlevingen is de emotionele waarde die mensen aan kinderen hechten, de belangrijkste reden om er te krijgen.

Helft van Vlamingen wil twee kinderen

Hoeveel kinderen wensen en krijgen Vlamingen? De Studiedienst van de Vlaamse Regering en Kind en Gezin geven de meest recente cijfers. Heel wat Vlamingen blijken te dromen van een tweekoppige kroost. Waar vind jij jezelf terug in de statistieken en wat zijn jouw motieven en obstakels? Tijd voor enkele prangende vragen.

Mieke Werbrouck

Hoeveel kinderen wens je voor jezelf?

De kinderwens bij Vlamingen veranderde de jongste decennia weinig. De meest recente peiling dateert van 2010 (zie grafiek 1). Zowat de helft van de Vlamingen wil 2 kinderen. Zo'n 1 op 5 hoopt op 3. Een gezin met 1 kind won aan populariteit in het begin van de 21ste eeuw, maar dit model was snel minder in trek. De wens om kinderloos te blijven, bleef de laatste jaren stabiel.

Waarom wil je (geen) kinderen?

In moderne samenlevingen is de emotionele waarde die mensen aan kinderen hechten, de belangrijkste reden om er te krijgen. Jongere mannen en vrouwen willen meer kinderen dan oudere, die meer realisme inbouwen. Met de leeftijd houden mensen meer rekening met de ingrijpende veranderingen door het ouderschap en met gebeurtenissen in hun leven. Zo kunnen echtscheiding of vruchtbaarheidsproblemen de kinderwens beïnvloeden.

Welke rol spelen je opleiding en job?

Hoogopgeleiden hebben een grotere kinderwens. Niet-beroepsactieven willen meer kinderen dan mensen die werken. Kaderleden zien voor zichzelf een iets grotere kroost dan bedienden en arbeiders. Met het inkomen, tot slot, neemt het gewenst kindertal toe. Dit is af te leiden uit de gegevens, maar de verschillen zijn statistisch te verwaarlozen.

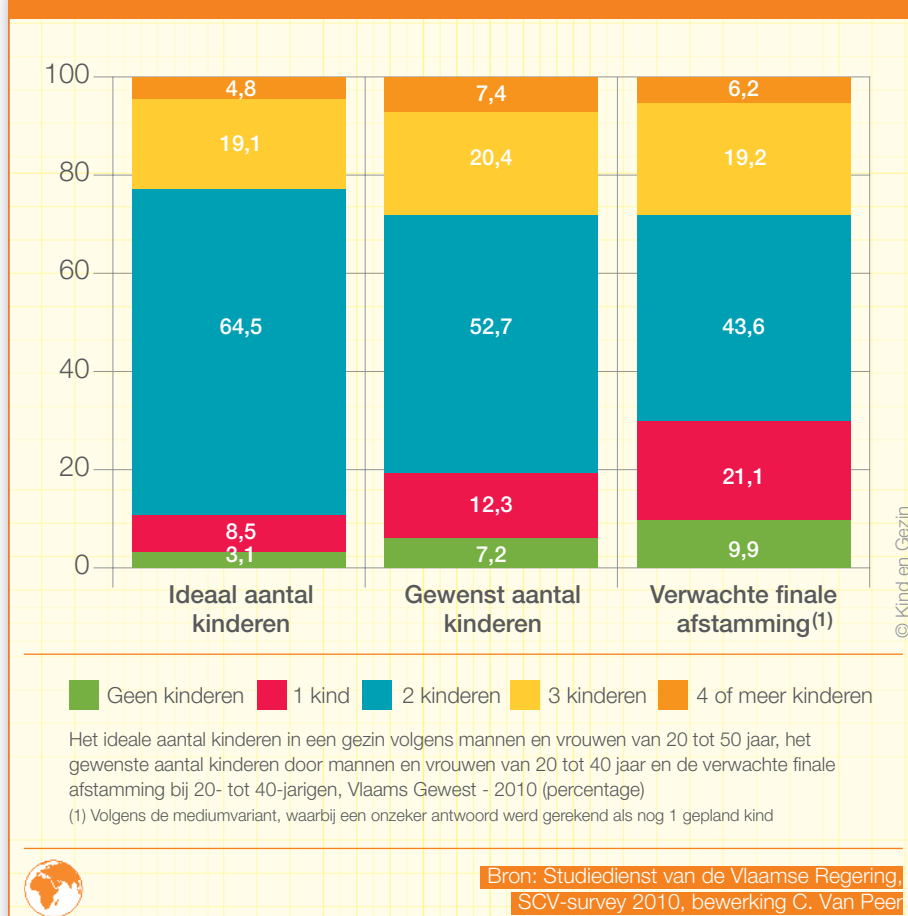
Komen kinderwensen uit?

In het Vlaams Gewest bedroeg het totale vruchtbaarheidscijfer in 2010 1,81 kinderen per vrouw (zie grafiek 2). Vrouwen bereiken dus niet het aantal kinderen dat zij oorspronkelijk verlangen. Ze stellen hun eerste kind uit en krijgen er dan vaak minder. Daarnaast kan de onverzoeikbaarheid tussen kinderen en een professionele carrière een rol spelen. Een verschillende kinderwens bij beide partners is ook een mogelijk obstakel.

Kimberly (27) mama van Robin (5 jaar), Cara (3,5 jaar), Mauro (2 jaar) en Rani (4 maanden)

“Vroeger zei ik altijd dat ik maar één kindje wilde. Tijdens mijn eerste zwangerschap bedacht ik dat ons kindje met iemand moest kunnen spelen. Vrij snel is Cara er gekomen. Omdat we twee zulke brave meisjes hadden, volgde Mauro. Ik weet niet wanneer de beslissing gevallen is voor ons vierde. We hadden wel altijd gezegd: als het komt, komt het. Op het geboortefeest van Rani wilden ze al de datum vastleggen voor ons vijfde. Dat is nog een vraagteken. Mijn man en ik hebben er geen aantal op geplakt. Als je hart graag kindjes wil, kan je dat niet laten. Ik heb altijd gedacht aan de gezelligheid van een groot gezin, het leven in huis... Bij het totaalconcept van de wereld heb ik nooit stilgestaan.”

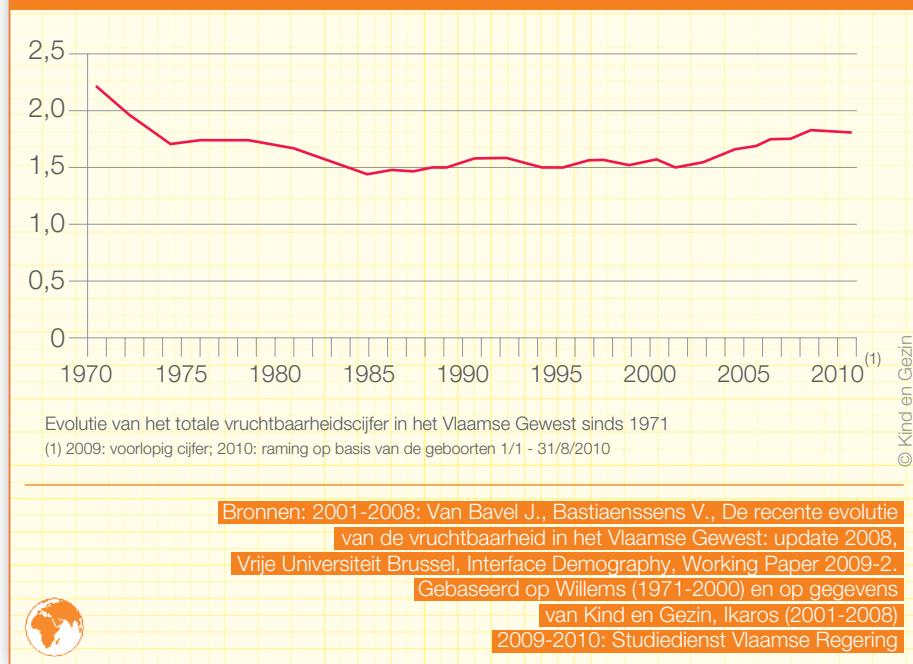
GRAFIEK 1: IDEEAAL EN GEWENST KINDERTAL

Als je mensen vraagt naar het ideaal kindertal geven ze traditioneel een hoger cijfer dan het aantal kinderen dat ze voor zichzelf wensen.

GRAFIEK 2: EVOLUTIE TOTAAL VRUCHTBAARHEIDSCIJFER

Het aantal geboorten in een jaar delen door het aantal vrouwen geeft het totaal vruchtbaarheidscijfer (TVC), het aantal kinderen per vrouw. Het TVC is een indicator voor de vruchtbaarheid binnen een bepaald kalenderjaar, maar mag niet worden geïnterpreteerd als het totaal aantal kinderen dat een vrouw krijgt in haar leven.

Helena en Hendrik zijn bewust kinderloos

Helena (39)

“Na een lange relatie was ik bijna dertig en vroeg ik me af of ik eigenlijk per se kinderen wilde. Voor mij werd duidelijk dat kinderen geen must zijn voor mijn geluk. Toen ontmoette ik Hendrik en was de knoop doorgehakt. Door te kiezen voor onze relatie kies ik ervoor om geen kinderen te hebben, zonder enig negatief gevoel.”

Hendrik (40)

“Ik heb lang niet geweten of ik kinderen wilde, maar gaandeweg werd duidelijk van niet. Eerst en vooral vind ik kinderen krijgen een egoïstische beslissing: ‘ik wil dat’, daar begint het altijd mee. Bovendien kan je onmogelijk je ongebreideld willen voortplanten én tegelijk vinden dat alle mensen gelijkwaardig zijn. Want door jouw egoïstische keuze vergroot je de kans dat vele anderen in armoede groot worden. Ook mijn thuis stimuleerde me niet om een gezin te starten. Volgens Darwin ten slotte, zouden mensen die geen kinderen wensen al lang uitgeselecteerd zijn. Dat we er toch zijn, toont aan dat koppels zonder kinderen wel nut hebben.”

Vlamingen in de toekomst

Sinds 2003 stijgt het totale vruchtbaarheidscijfer in Vlaanderen. Dertigers zijn namelijk met een inhaalbeweging bezig en twintigers stellen niet langer uit. Het valt af te wachten of de lichte vervroeging van het moederschap een echte trendbreuk blijkt. Jonger aan een gezin beginnen, betekent evenwel niet noodzakelijk meer kinderen krijgen.

Vlaanderen in de wereld

Overall in Europa ligt het totale vruchtbaarheidscijfer lager dan 2,1 kinderen per vrouw. Dit is het vervangingsniveau: het aantal dat de generaties in stand houdt, en het bevolkingscijfer dus stabiliseert. België en Vlaanderen zitten in de Europese middenmoot. Afrika kent het grootste vruchtbaarheidsspeil. Veel Afrikaanse landen ten zuiden van de Sahara hebben met 4 of meer kinderen per vrouw nog altijd een re-

latief hoge vruchtbaarheid. Al is er ook in die landen sprake van een daling.

Is het einde van de bevolkingsgroei in zicht?

De aangroei van de wereldbevolking is vertraagd, maar het blijft de vraag of en wanneer er sprake zal zijn van een stabilisatie. Veel zal afhangen van de toekomstige ontwikkelingen in Afrika.

Bronnen en meer info:

- Studiedienst van de Vlaamse Regering, www4.vlaanderen.be/dar/svr/, met dank aan Marc Callens en Ronald Schoenmaeckers.
- SCV-survey 2010 onderzocht de kinderwens bij Vlamingen tussen 18 en 50 jaar.
- *Het kind in Vlaanderen 2011*, Diederik Vancoppenolle, Kind en Gezin, www.kindengezin.be.
- *Is het einde van de bevolkingsgroei werkelijk in zicht?*, Ronald Schoenmaeckers, in: *Mo**-papers, nr. 54, mei 2011.

(Kunnen) kiezen voor kinderen in een overvolle wereld

Interview met Marleen Temmerman

Marleen Temmerman

Een Indische postzegel promoot *family planning*, en toont een gezin met twee kinderen.

“We zijn nu met 7 miljard, in 2050 zullen we met 9 miljard mensen op de aarde rondlopen. De energie- en voedselbronnen raken uitgeput.” Marleen Temmerman is professor-gynaecologe en hoofd van het Departement voor Reproductieve Gezondheid en Onderzoek van de Wereldgezondheidsorganisatie. Hebben we nog het recht om te kiezen voor kinderen? Marleen Temmerman geeft haar visie.

Sonny Van de Steene

Wanneer een individueel koppel een kind wil, dan laat het zijn keuze niet afhangen van de overbevolking in de wereld.

“Een kinderwens is iets natuurlijk. Mensen moeten kunnen kiezen of ze kinderen willen. In China mogen koppels maar 1 baby op de wereld zetten, dat is een aanfluiting van de individuele vrijheid. Ethisch gezien kan je mensen niet verbieden om kinderen te krijgen. De overbevolking kan voor een groot stuk teruggedrongen worden door voorbehoedsmiddelen aan te reiken aan vrouwen die hier geen toegang tot hebben en geen kinderen (meer) willen of er nu nog geen willen. Dat gaat om zo'n 220 miljoen meisjes en vrouwen. Zo bepalen ze zelf wanneer en hoeveel kinderen ze krijgen en doen ze dus aan *family planning*. Het is aan de vrouwen om te beslissen of ze contraceptiemiddelen willen gebruiken of niet.”

Van 6 naar 3

“De overheid kan een constructieve rol spelen in *family planning*, en dat betekent niet enkel het ter beschikking stellen van *pillekes*. Het overbevolkingsprobleem zit voornamelijk in Afrika en Zuidoost-Azië. Daar vormen kinderen de sociale zekerheid en het pensioen van hun ouders. Het is dus onontbeerlijk dat sociale zekerheidssystemen beter worden uitgebouwd. Vrouwenrechten en -educatie zijn in dit licht ook belangrijk. Meisjes moeten dus toegang krijgen tot scholen. De overheid kan daarnaast de boodschap ondersteunen dat minder kinderen krijgen goed is. In Rwanda kregen vrouwen gemiddeld 6 kinderen. De overheid wou dit cijfer naar 3 herleiden. De president en zijn ministers bezoeken daarom vaak moeders die net een 3de kind gekregen hebben. Ze feliciteren hen,

maar melden ook dat hun gezin nu toch wel groot genoeg is. Zo'n scènes worden ook voortdurend uitgezonden op tv. Zo wordt er niet op een dwangmatige, maar wel op een ondersteunende manier opgeroepen om de overbevolking te beperken. In China daarentegen heeft niemand gezegd dat kinderen krijgen per se slecht is, toch lijkt de eenkindpolitiek het gedrag van de volgende generaties te beïnvloeden. Steeds meer dertigers opteren er bijvoorbeeld voor om kinderloos te blijven.”

Kerk en stam

“Vele levensbeschouwelijke instituten moeien zich ook met het seksleven van mensen. De katholieke kerk had over al die jaren beter evenveel aandacht gegeven aan het indijken van armoede als aan het indijken van seks. De invloed van de kerk is op dit vlak gelukkig aan het afnemen. Niet alleen in onze contreien, maar ook in Afrika. Tezelfdertijd is er de opkomst van Amerikaanse evangelische kerken, met toenemende impact op het seksueel en voortplantingsgedrag van mensen. Ook het tribalisme, het stamgevoel, kan aanzetten tot een groeiende bevolking. Mensen vinden dat hun 'stam' de grootste moet zijn.”

Dalende bevolking

“De bevolking is niet in alle landen aan het stijgen. In Spanje is, mede door de economische crisis, het gemiddeld aantal kinderen gedaald tot 1,3 per vrouw. Gemiddeld moet een vrouw 2,1 kinderen hebben opdat een bevolking in evenwicht is. Zijn er

te weinig kinderen in een land, dan neemt het aandeel ouderen in de populatie toe en krijgt het land een slecht in elkaar zittende bevolkingspiramide. Vele overheden nemen dan ook maatregelen die het krijgen van kinderen bevoordelen, zoals kindergeld en betaald zwangerschapsverlof.”

Onvruchtbaar

“10 Procent van de vrouwen kan niet op een spontane manier zwanger worden. In rijke landen worden deze vrouwen, wanneer ze een kinderwens hebben, ondersteund. Ze kunnen dan gebruikmaken van de beschikbare fertiliteitstechnieken. Vruchtbaarheidsbehandelingen stopzetten omdat er in Afrika te veel kinderen geboren worden, is te kort door de bocht. Zeker voor de individuele vrouw met een kinderwens.”

Voetafdruk

“De overbevolking zet een enorme druk op onze planeet. Het bevolkings- en ecologieprobleem is echter een ethisch gevoelig debat. Men kan veronderstellen dat rijke landen met een redelijk stabiel inwonersaantal aan arme landen met een grote bevolking vragen om hun bevolking vanuit ecologische redenen in te perken. De ecologische voetafdruk, wat iemand verbruikt, van een Belg is echter veel groter dan die van een Afrikaan. China heeft zijn bevolking fenomenaal gereduceerd, maar zijn voetafdruk is wel aan het stijgen, want ook de landen in ontwikkeling willen meer luxe. Met bevolkingscontrole alleen gaan we er dus niet raken, maar we moeten wel de ecologische voordelen erkennen van kleinere gezinnen.”

Ook onze proffen zijn familie van de aap.

De Vrije Universiteit Brussel is
vrijzinnig humanistisch.

Onze professoren zijn dan wel familie van de aap, ze leven niet in een afgezonderde kooi. Ze laten zich immers gemakkelijk benaderen door hun studenten. Daardoor is niemand bij ons een nummer. En zo kan elke student zich ontwikkelen tot een kritisch en zelfstandig persoon. Of zoals wij dat graag zeggen: een redelijk eigenzinnig mens.

Proffen en studenten: aan de VUB leven ze niet in gescheiden werelden. Er is interactie. Geslaagde interactie. Met elkaar en met onze groene campussen. En met de stad Brussel natuurlijk.

De Vrije Universiteit Brussel. Evolutie zoals je het nog nooit zag.

www.vub.ac.be

Vrije
Universiteit
Brussel